

Кубрак Алла

студентка

Грабовецький Олександр

ст. викладач

ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»

м. Ніжин

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ЕКОНОМІЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Не існує універсальних законів, які змогли б забезпечити стабільний конкурентоздатний міжнародний ринок. Розвиток українського законодавства про захист економічної конкуренції спрямований на забезпечення конкурентоспроможності національної економіки, ефективного використання суспільних ресурсів, функціонування вільного ринку на принципах свободи підприємницької діяльності, задоволення потреб та інтересів споживачів, що у цілому сприяє сталому економічному зростанню та підвищенню добробуту населення. Процеси суб'єктів господарювання є невід'ємною складовою конкурентних відносин, проте можуть викликати як позитивні, так і негативні зміни у структурі ринку, тому, потребують належного контролю за їх динамікою з боку держави.

Останнім часом особливого значення набуває подальший розвиток і вдосконалення законодавства в напрямі забезпечення правового захисту економічної конкуренції, що встановлює правила конкурентної поведінки та які були б направлені на мінімізацію негативних наслідків та водночас на збільшення їх позитивного ефекту для конкурентного середовища загалом.

Значний внесок у вивченні окремих проблем правового регулювання захисту економічної конкуренції були предметом дослідження таких науковців, як С. Паращук, С. Кравчук, О. Вінник, О. Каштанов, Л. Семенова, І. Шуміло, О. Бакалінська, О. Янкова, Р. Шишка, В. Щербина та інші.

Метою даного дослідження є розгляд окремих питань застосування заходів і механізмів правового захисту економічної конкуренції, аналіз існуючої законодавчої бази України у сфері конкуренції, розробка практичних рекомендацій щодо формування стабільного, правового економічного середовища.

Запровадження в економіку України ринкових форм господарювання зумовило розвиток конкуренції — неодмінного елементу ринку як основного його регулятора, що забезпечує поліпшення якості товарів, збільшення їх асортименту, зменшення ціни з метою збільшення кола споживачів і, відповідно, прибутку від реалізації товарів. У перекладі з латинської мови "конкуренція" означає зіштовхуватися, тобто суперництво у боротьбі за досягнення результатів будь-якої діяльності.

На ринку діє економічна конкуренція, роль якої проявляється через її функції:

регулюючої, яка полягає у встановленні таких правил господарювання, що забезпечують виробництво необхідних для суспільства товарів, робіт, послуг; стимулюючої, що проявляється в спонуканні учасників конкуренції вдосконалювати виробництво (щодо якості, ціни, кількості, асортименту товарів, робіт, послуг, запровадження новітніх технологій) з метою збереження або збільшення своєї частки на ринку;

контрольно-сигналізаційної, основне спрямування якої полягає у здійсненні контролю учасників конкуренції над власним виробництвом, його ефективністю та діяльністю своїх потенційних контрагентів.

Основними учасниками ринкової конкуренції є виробники та споживачі, інтереси яких взаємопов'язані: виробники задовольняють свої інтереси щодо отримання прибутку від своєї діяльності за рахунок задоволення інтересів споживачів у товарах певного асортименту, відповідної якості та в необхідній кількості. Однак на ринку, попри юридичну рівність усіх учасників відповідних правовідносин, реальними можливостями щодо задоволення своїх інтересів мають економічно сильніші з учасників. Відтак малі та середні виробники (підприємці), більшість споживачів опиняється в залежності від ставлення до них крупних виробників. Зловживання останніми своїми можливостями призводить до порушення законних інтересів інших виробників (щодо доступу та ринок та дотримання їхніх прав і врахування законних інтересів з боку конкурентів) та споживачів (щодо безпеки, кількості, асортименту, якості, ціни товарів).

Економічна конкуренція можлива лише за умов збалансованого поєднання приватних інтересів її учасників і публічних інтересів — щодо дотримання прав та законних інтересів споживачів, держави як організатора господарського життя в суспільстві, територіальних громад щодо екологічної безпеки виробництва тощо.

Лише за цієї умови, що вимагає від усіх учасників ринкових відносин добросовісної поведінки у сфері господарювання, можлива реальна конкуренція і, відповідно, її позитивний вплив на економіку та добробут громадян-споживачів. Проте частина учасників економічної конкуренції з метою отримання максимального рівня прибутку ігнорують і навіть грубо порушують права та законні інтереси інших осіб — як публічні, так і приватні. Зазначена обставина зумовлює необхідність регулювання економічної конкуренції з подвійною метою: з одного боку, для стимулювання конкуренції як економічного регулятора господарського життя, а з іншого — для забезпечення її цивілізованості, тобто врахування публічних інтересів та законних інтересів окремих учасників конкуренції від проявів недобросовісної конкуренції та монополістичних зловживань [1, с. 344].

Економічна конкуренція (як її визначає законодавець у ст. 1 Закону "Про захист економічної конкуренції") — це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти

господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку.

Учасниками відносин у сфері економічної конкуренції є кілька категорій осіб:

- виробники продукції, товарів, робіт, послуг;
- споживачі;
- особи, що регулюють відносини у сфері конкуренції.

Конкуренція має позитивну і негативну сторони. Конкуренція у позитивному розумінні стимулює суб'єктів господарювання до ефективної діяльності з метою забезпечення споживачів товарами (послугами) високої якості, у необхідній кількості та асортименті та за доступними цінами. Вона вимагає від суб'єктів господарювання дедалі вдосконалювати виробництво товарів (робіт, послуг) щодо їх якості, асортименту, доступності цін для населення, аби не втратити своїх споживачів. Добросовісна конкуренція прийнятна для споживачів і суспільства в цілому, оскільки приносить підвищення життєвого рівня та сприяє прогресові в економіці. А недобросовісна конкуренція нехтує інтересами споживачів та інших учасників ринкових відносин. Вона може призводити до погіршення якості товарів (робіт, послуг), зменшення їх асортименту; дозволяє отримувати незароблений прибуток. Якщо нечесна конкуренція призводить до монополізації ринку підприємцем, що її застосовує, то виникає монополізм.

Жодні методи і механізми не спроможні забезпечити позитивний розвиток ринкових відносин, якщо нема системи заходів з боку держави, спрямованих на функціонування ефективного конкурентного середовища. Держава повинна захищати та підтримувати розвиток конкуренції в економіці країни, виступати її гарантом. Зокрема, у господарському кодексі України цьому питанню присвячено окремі глави, які визначають захист конкуренції як політику держави, що здійснює антимонопольну конкурентну політику та сприяє розвитку конкуренції у сфері господарювання на основі загальнодержавних програм, що стверджуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України [2, с. 21].

Ми вважаємо, що сьогодні в Україні створено цілісну систему правових та організаційних механізмів антимонопольної діяльності, яка відповідає сучасним нормам ЄС і загальносвітовим тенденціям, але існує дуже багато прогалин і недоліків, наприклад, нерозвинуте законодавство щодо монополій у міжнародній торгівлі.

Правове регулювання відносин у сфері концентрації суб'єктів господарювання забезпечується Законом України «Про захист економічної конкуренції», Законом України «Про Антимонопольний комітет України», Положенням про порядок подання заяв до Антимонопольного комітету України про попереднє отримання дозволу на концентрацію суб'єктів господарювання, Порядком надання Кабінетом Міністрів України дозволу на

узгоджені дії, концентрацію суб'єктів господарювання та іншими нормативно-правовими актами.

Державне регулювання економічної конкуренції (ЕК) – це комплекс заходів, засобів та методів, що застосовує держава в особі уповноважених органів з метою попередження та зменшення негативних проявів конкурентної боротьби, монополізму у сфері господарювання монополізму та посилення позитивних рис економічної конкуренції

Мета державного регулювання ЕК:

- захист прав споживачів як економічно слабшої сторони у відносинах з товаровиробниками;
- забезпечення свободи конкуренції, що стимулює розвиток суперництва між товаровиробниками за споживачів і відповідно — сприяє вдосконаленню виробництва та продажу товарів, розширенню їх асортименту, покращення якості, оптимізації ціни тощо;
- сприяння підприємству, що забезпечує безперешкодний вибір та втілення заохочуваної законодавством господарської діяльності, а в кінцевому підсумку - поживлення конкуренції на ринку

В зв'язку з цим держава втручається в економічне життя з метою обмеження або недопущення недобросовісної конкуренції, підтримання конкурентного середовища на товарних ринках, а також заохочення позитивних проявів монополізму та конкуренції [3].

Одними з основних функцій антимонопольних органів є контрольна та розслідувально - юрисдикційна, які полягають у здійсненні контролю за станом товарних ринків, виявленні монополістів, а також порушень антимонопольно-конкурентного законодавства з метою відновлення стану ринків, майнового становища потерпілих від цього осіб та застосування господарських санкцій до правопорушників.

Залежно від характеру порушень антимонопольно-конкурентного законодавства розрізняють такі їх види:

- недобросовісна конкуренція;
- антиконкурентні дії (монополістичні) зловживання;
- протидія антимонопольним органам.

Недобросовісною конкуренцією відповідно до Закону "Про захист від недобросовісної конкуренції" визнаються будь-які дії у конкуренції, що суперечать правилам, торговим та іншим чесним звичаям у підприємницькій діяльності.

Розрізняють три великі групи правопорушень, що належать до недобросовісної конкуренції, а саме:

- неправомірне використання ділової репутації;
- створення перешкод господарюючим суб'єктам (підприємцям) у процесі конкуренції та досягнення неправомірних переваг у конкуренції;
- неправомірні дії щодо комерційної таємниці конкурент/іншого суб'єкта господарювання (підприємця).

За правопорушення у сфері економічної конкуренції передбачаються такі види відповідальності: господарсько-організаційні санкції, господарсько-адміністративні штрафи, господарсько-правова конфіскація (безоплатне вилучення); відшкодування шкоди.

Господарсько-адміністративні штрафи накладаються на суб'єктів господарювання або їх посадових осіб за передбачені законом порушення антимонопольно-конкурентного законодавства. Безоплатне вилучення товарів з неправомірно використаним позначенням або копій виробів іншого господарюючого суб'єкта (підприємця) як у виробника, так і у продавця (застосовується за відповідні акти недобросовісної конкуренції). Відшкодування шкоди як форма господарсько-правової відповідальності передбачається у разі заподіяння внаслідок порушення конкурентного (антимонопольного) законодавства шкоди (як правило, майнової) учасникам конкуренції, споживачам, державі. Застосовується в судовому порядку за заявою заінтересованої особи, в інтересах держави — антимонопольних органів, прокурора.

Конкурентне законодавство в Україні є складним. За оцінками провідних експертів, у концептуальному плані воно наближається до європейської моделі з окремими рисами американської моделі конкурентного права. У багатьох країнах конкурентне законодавство застосовується виключно до приватних суб'єктів господарювання, у країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою, зокрема й в Україні, — і до державних органів. Основними правовими принципами конкурентного законодавства є законність та захист конкуренції на засадах рівності інтересів фізичних та юридичних осіб [4, с. 223].

Отже, державний захист економічної конкуренції має досить багато важелів, які в Україні застосовуються неефективно. Це, у свою чергу, призводить до численних порушень суб'єктами господарювання антиконкурентного законодавства. На сучасному етапі правова база вітчизняної політики у сфері конкуренції є доволі розвиненою. Найпроблемнішим питанням у даній сфері є не стільки недосконалість окремих правових норм, як практика правозастосовної діяльності, що, на сьогодні, є доволі неоднозначною.

Більш детальне вивчення, обговорення та застосування передового досвіду зарубіжних країн у сфері захисту економічної конкуренції надасть Україні можливість подолати негативні наслідки й підвищити економічну стабільність держави та добробут її громадян.

Список використаних джерел

1. Вінник О.М., Господарське право: Курс лекцій. — К.: Атіка, 2004. — 624 с.
2. Господарський кодекс України: Офіційне видання. — К.: Ін Юре, 2003. — 344 с.
3. Кульпінов В. Монополія на монополію // Контракти. — 2004. — №30. — С. 50.